ЖИВОТ, КЊИЖЕВНИ РАД И МОРАЛНО-АСКЕТСКО УЧЕЊЕ СВ. НИЛА СИНАЈСКОГ

(Наставак)[2]

II ДЕО

КЊИЖЕВНИ РАД СВ. НИЛА СИНАЈСКОГ[3]

Св. Нил је оставио велико књижевно наслеђе, које сведочи о његовој изванредној способности као писца и о богатом личном духовном искуству.

Патријарх Фотије (друга половина IX в.) у своме делу „Bibliotheca" даје о књижевном раду св. Нила кратко, али врло

[1] Синодални казнени поступак реконструисао је Ed. Schwartz у расправи Der Prozess des Entyches. München 1929.

[2] Види „Богословље" год. VI (1931) свезак 3, стр. 200—218.

[3] Најпотпунију збирку дела Нила Синајског налазимо код Migne'a Patrol. gr. s. t. 79. Овде су унесена његова писма по издању Leo Allatius'a, Rom 1668. „Narrationes" по Anekdota Petrus'a Possinus'a, Paris 1639, а остала дела по издању Suaresius'a Rom 1673.

похвално мишљење, називајући његова дела „ἔργα τελειότητα".[1]

И заиста, дела св. Нила се одликују чистотом и елеганцијом језика, правилним и живим слогом и јасноћом мисли. Она су прожета и пламеном вером у Бога и преданошћу св. цркви.

По форми излагања пак дела св. Нила деле се на трактате, приповетке, гноме или изреке и писма.

Што се тиче садржине, иако налазимо код св. Нила егзегетска и догматска места, ипак је карактер његових дела првенствено морално-аскетски: предмет сталног размишљања и поучавања код Нила јесте духовни живот уопште, а посебице монаштво, које се јавља као најбољи пут за реализацију хришћанских идеала.

При прегледу књижевног рада св. Нила, ради веће лакоће и прегледности, ми ћемо, по примеру Fessler'a, Degenhart'a, Bardenhewer'a и др., поделити његова дела на следеће групе:

1. Списи о хришћанским врлинама и пороцима.
2. Списи о монашком животу.
3. Писма.
4. Гноме или изреке, и
5. Изгубљени и неаутентични списи.

Прелазимо на преглед дела из прве групе.

I. СПИСИ О ХРИШЋАНСКИМ ВРЛИНАМА И ПОРОЦИМА

1. Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νείλου πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα.

(Ad Agathium monachum Peristeria seu tractatus de virtutibus excolendis et vitiis fugiendis)[2]

У уводу Нил сам прича о узроку, који га је побудио да приступи овом раду. Наиме, једном кад је замишљен шетао изван града, уживајући „у лепоти шумарка, песми тица и тихом дувању чистог ветрића", њему се приближио неки монах по имену Агатије и испричао му за једну благочестиву жену, Перистерију,[3] чији је живот био прави узор хришћанске врлине.

[1] Види Photius, Bibliotheca CCI, Migne gr. s. t. 103, col. 672 c.

[2] Migne gr. s. t. 79, col. 811—968.

[3] Hyacinthus Libellus (види Migne gr. s. t. 79. col. 1323 A), K. Heussi (види његов рад „Untersuchungen" стр. 161), O. Bardenhewer (види Gesch. altkir. Lit. IV, 177) сматрају да је Перистерија, о којој се овде прича, идентична са Перистеријом, која се спомиње у актима Халкидонског сабора (види Mansi Col. Sacr. Concil, VI, col. 1013). F. Degenhart пак мисли, да нема јаког основа за идентификацију ове две Перистерије, јер су црте, које су

Уздржљивост, љубав према сиромасима, стално вежбање у молитви и читање Речи Божје, саучешће у свакој несрећи ближњег, брига за монахе и њихова заштита, — то су црте, којима је монах Агатије окарактерисао Перистеријy.' Жена са таквим врлинама зачудила је Нила и он, надахнут причањем Агатија, одлучи да напусти већ отпочети рад на псалмима и приступи овом раду, који може да донесе велику корист, „одвраћајући људе од раскошног живота и утврђујући их у разборитости".[2]

Овај трактат, који се састоји из 12 одељака, по својој садржини може да се подели на 3 дела.

У првом делу говори се о дужностима и врлинама човека према самом себи. Овде Нил расправља детаљно о уздржљивости, као „о почетку и темељу свих врлина",[3] затим опомиње на опасност од славољубља и убеђује „да се бира добро не ради човечје славе, него ради награде од Бога",[4] јер „човечја похвала својом пријатношћу уништава у ствари оно, што је заслуживало награду".[5] И као средство за борбу са „сујетним мислима" препоручује молитву и читање св. Писма, јер они „узносе наш поглед горе" и „пружају такву насладу, какву осећају Серафими, који непрекидно окружавају престо Божји".[6]

У другом делу Нил говори о односу човека према ближњему. Овде се човек посматра као биће ζῷον πολιτικόν. Слично томе „како се у нашем телу сваки орган не брине само о себи, већ по природном закону, делећи општи рад, услужује један другога" — тако и сваки од нас није довољан сам себи, него у свему осећа потребу у другима".[7] Одавде излазе и дужности човека према ближњем. Милосрђе и саосећање према ближњем — јесу главне врлине, које дају човеку „велику резерву богаства, које не труне".[8] Велика је препрека у делу доброчинства тежња ка земаљском благу и везана с њим охо-

заједничке у њиховој карактеристици (наиме: богаство и доброчинство) такве „да се могу срести и код других индивидуа" (види његов рад „Beiträge zur Nilusforschung, стр, 10).

[1] Migne gr. s. t. 79 col. 813 CD.
[2] ibid. col. 811 C и 813 A.
[3] ibid. col. 817 B.
[4] ibio. col. 824 C.
[5] ibid, col. 824 A.
[6] ibid. col. 825 C, 825 D и 828 A.
[7] ibid. col. 840 B.
[8] ibid. col. 849 AB

лост, које удаљују човека од пута врлинâ и упућују његову мисао „на кратковремена наслађивања".[1]

У жељи да одврати људе од тежње ка земаљском благу и да пробуди у њима љубав према милосрђу и саосећању, Нил слика једну судбину јеванђелског богаташа,[2] који се није показао милосрдан према патнику Лазару у пуне три главе.[3] Он осуђује исто тако и такве људе, који чувајући благо, правдају свој поступак тиме, да је њихова уштеђевина неопходна за обезбеђење деце и унука. Такву бригу родитеља зове он сујетном, јер остављено имање ни у ком случају није апсолутно сигурно. „Колико има примера", каже Нил, „да деца, која добију од родитеља огромно богаство дотерају до крајње оскудице" и обратно, „деца сиромашних родитеља толико се обогате, да изазивају завист код похлепних људи". „Ако пак сталност онога, што се деци оставља, није сигурна, а корисност доброчинства је од свију признаната, зашто онда не претпостављају сви познато непознатом?"[4].

Земаљску бригу за децу и родбину Нил сматра „увредљивом за Бога", јер „овом тобожњом брижљивошћу за децу" ми присвајамо себи дело Божје, који удешава живот сваког човека тако, како је за њега корисно".[5]

У трећем делу Нил говори о духовној борби и искушењима, која су безусловно везана са животом у врлини; уз то као проузроковача свих искушења он сматра ђавола, који „мрзи свако добро".[6] Ђаво напада на све свете, јер се не може угађати Богу, а да се не изазове завист код змије, која мрзи оне, који напредују у части, са које је она збачена захваљујући гордости. Али сва ова искушења „не само да не причињавају штету, него доносе шта више велику корист", јер „мио мирис врлине постаје већи, када је праћен мноштвом искушења".[7]

Даље Нил препоручује, следећи примеру великог патника Јова, да се без роптања и стрпљиво подноси свака беда, јер „Управитељ нашег живота не допушта да беда и борба надмаше снагу борца. Ако пак и допушта понекад то, онда

[1] ibid. col. 841. C
[2] Лук. 16, 19.
[3] ibid. cap. XIV, XV и XVI, col. 841 B — 848 ABC.
[4] Sectio VI, cap. I, col. 856 BC.
[5] ibid. col. 856 CD и 857 A.
[6] ibid. col. 888 D, 889 A.
[7] ibid. col. 889 A.

чини велико чудо и Сам попуњава недостатак слабе природе потпором своје благодати"[1]. Мисао о Божјем Промислу Нил тумачи целим низом примера из св. Писма. Он потсећа на Сару, која се Божјом помоћу спасла поруге од стране развратног цара; на Давида, кога је чешће пута хватао крволочни Саул, а он ипак сваки пут умакао неповређен; на Самсона, Језекију, Јелисеја, три младића итд. На крају овог опширног трактата Нил говори о великој слави, која је припремљена онима, који радо деле милостињу и храбро подносе сва искушења, која су у вези са овим трудом.[2]

Анастасије Синаит (VII в.) у својим „Quaestiones" наводи из овог трактата три велика цитата,[3] приписујући их монаху Нилу. Али у XVII веку S. Tillemont је први поставио претпоставку, да је аутор трактата, упућеног Агатију, вероватно био неки други монах Нил, пошто је стил овог списа „мање чист" и мисли нису толико „прекрасне" као што су код Нила аскета.[4] Од новијих научника са мишљењем Tillemont'a сложили су се K. Heussi[5] и O. Bardenhewer.[6] Опширније о томе говори K. Heussi. По његовом мишљењу „аутор трактата Peristeria никако не може бити идентичан са аутором писама Нила, јер се у трактату, при упоређењу са зборником Нилових писама, назиру карактеристичне разлике.[7] Последње су у главном следеће:

а) Аутор трактата у своме уводу чуди се тако добродетељној жени, као што је Перистерија. Али ово чуђење не би могао да допусти аутор писама, коме су били познати многи монаси монахиње, који проводе аскетски живот;

б) У трактату је монаштво стављено на задње место и нема никаквог, својственог монаштву, учења о злим дусима, док се у писмима, монаштву и демонологији указује главна пажња, и најзад,

[1] ibid. col. 909 D.

[2] ibid. col. 965 A.

[3] Упореди Quaest. II, XI и XXI Анастасија Син. (Migne gr. s. t. 89 col. 349 C, 437 C и 536 BC) и „Peristeria" Нила (Migne, gr. s. t. 79, sectio IX, cap. V, col. 829 BC; sect. VI, cap. II, col. 857 D; sect. IX, cap. I. col. 860 ABC.

[4] Види S. Tillemont: „Mémoires pour servir à l'histoire ecclesiastique des six premiers siècles 14, 209.

[5] K. Heussi „Untersuchungen" § 22, стр. 160—163.

[6] Bardenhewer: „Gesch. d. altkir. Liter. t. IV, стр. 177—178.

[7] K. Heussi, „Untersuchungen" стр. 162.

в) Форма и стил трактата одликују се од форме и стила писама.

Ми се опет, после детаљног упознавања са трактатом, усуђујемо да одбацимо мишљење К. Heussi-а, пошто је сва његова аргументација врло бледа, а местимице чак и не тачна. Ради прегледности одговорићемо на доказе Heussi-а засебно на сваку тачку.

а) Чуђење, исказано у трактату, да постоје људи, који воде благочестив и пун врлина живот, не односи се на монахе и монахиње, него на Перистерију, тј. на жену, која живи у свету, где је такав начин добродетељног живота био, без сумње, изузетан. Са друге стране заслужује пажњу примедба Degenhart'a, да се чуђење аутора може схватити као „просто реторско улепшавање", којим се користио Нил, да би похвалио благочестиву и добродетељну Перистерију.[1]

б) Предмет трактата су општи проблеми аскетског живота, који стоје у вези са животом световњака. Причајући о милостињи, завештањима и о наградама за доброчинство, Нил је хтео изазвати код читалаца тежњу за правим хришћанским животом, каквим се одликовала Перистерија. У трактату ми не налазимо ни једно место, које би смањивало значај монаштва или би га „потискивало на задње место."[2] Овде се Нил и не дотиче питања о монаштву, пошто је овај спис намењен световњацима, који су, по примеру Перистерије, морали да траже у свету пут ка спасењу. Примедба Heussi-а пак, да у трактату отсуствује демонологија, која је карактеристична особина монаштва, када се прочита 2, 3 и 4 глава X одељка[3], — остаје потпуно безразложна, пошто се у овим главама расправља о лукавству ђавола, који је „проузроковач сваког зла."

в) Што се тиче спољашње форме и стила, то разлика, каква постоји међу трактатом и писмима Ниловим, чини нам се потпуно природном, јер стил увек одговара предмету, о коме се говори. Предмет писама, упућених разним лицима, увек су случајна питања, која се не расветљавају тако широко и потпуно као у трактату, где се мисли исказују доследније, шире и потпуније. Осим тога, споменута од стране К. Heussi'a, разлика у стилу може да се објасни исто тако и тиме, што је

[1] F. Degenhart: „Beiträge zur Nilusforschung" стр. 11—12.
[2] К, Heussi: „Untersuchungen" стр. 162;
[3] Migne gr. s. t. 79, col. 888D — 893 AB.

Нил написао трактат у раније доба, док се писма односе на много касније доба његовог живота.[1] На тај начин аргументација K. Heussi-a је недовољна да одбаци ауторство Нила, и према томе ми сматрамо заједно са Ceillier-ом, Degenhart-ом и др. да трактат „Peristeria" припада перу нашег Нила.

2. Περὶ προσευχῆς.[2]

(De oratione).

Овај се спис састоји из предговора и 153 малих глава. Из предговора се види, да га је Нил написао на захтев једног пријатеља, који га је више пута тешио и храбрио у невољи[3] и који је, како изгледа, био настојатељ неког манастира, јер га Нил моли, на крају предговора, „да замоли братију" да се моли за њега „немоћног."[4] F. Degenhart држи да је то био абат Афтоније, који се пријатељски и често дописивао са Нилом.[5] Цео предговор је испуњен тумачењем броја 153, који је Нил узео из јеванђелске повести (Јов. 21, 11). Сложено и нејасно симболичко тумачење бројева 100, 28 и 25 потсећа на Питагорино учење о бројевима, са којим је Нил, изгледа, био добро познат.

Што се тиче пак самог списа о молитви, то је једно од његових најбољих аскетских дела. У овим кратким главама Нил је показао своје богато лично духовно искуство и дубоко схватање тајне човечије душе.

Полазећи од тога, да је молитва „разговор ума са Богом",[6] Нил даје читав низ поука монасима и тумачи душевно стање, у коме се налази онај, који се моли. Сваки који хоће да се моли Богу, мора пре свега да се ослободи од страсних мисли,[7] туге и злопамћења,[8] јер „злопамћење потамњује ум онога, који се моли и замагљује његову молитву".[9]

[1] Види F. Degenhart „Beiträge zur Nilusforschung, стр. 12.
[2] Види Migne gr. s. t. 79, col. 1165 A—1199 C.
[3] ibid. 1165 A.
[4] ibid. 1168 B.
[5] F. Degenhart: „Nilus Sinaita" стр. 4. Migne, gr. s. t. 79; ep. lib. III, CCXXXVII—CCXXXIX, col. 493 BCD.
[6] Migne, gr. s. t. 79, col. 1168 C.
[7] ibid. col. 1168 D.
[8] ibid. col, 1172 B.
[9] ibid. col. 1172 B.

У молитви треба да се иште од Бога „оно што је добро и корисно за наше душе," а не да се испуни нешто нама допадљиво:[1] треба се молити за очишћење од страсти и избављење од сваког искушења.[2] Подражавајући анђелима, треба се молити не о себи, него о другима.[3] Затим Нил доста подробно говори и о борби са демонима, коју треба да издржи сваки који се моли. „Демони завиде ономе, који се моли, и труде се свима срествима да онемогуће човеку испуњење његове добре намере, обмањујући га и делујући на његово памћење.[4]

Опоминући онога, који се моли, да се чува сваке врсте превара, Нил упозорује читаоца, између осталог, и на то да се достојанство молитве састоји не у количини, него у каквоћи и спомиње јеванђелски савет: „кад се молите не говорите много" (Мат. 6, 7).[5]

У последњим главама Нил говори о молитви као о „најбожанственијој од свију врлина".[6] Она доноси радост, која је узвишенија од свију радости.[7]

Питање о аутентичности овог списа отпада, јер сам Нил у своме спису »περὶ διαφορῶν πονηρῶν λογισμῶν«[8] говори о своме делу „о молитви." Осим тога ми имамо врло старо сведочанство у „Apophthegmata Patrum", где су из овога списа наведени 8 цитата под именом Нила[9]. Исто тако и Фотије у својој

[1] ibid. col. 1173 BC.

[2] ibid. col. 1176 A.

[3] ibid. col. 1176 B.

[4] ibid. cap. XLVI col. 1176 D упореди cap. XLVII, XLIX, L, LXVII, LXVIII. LXXII, LXXIII и др.

[5] ibid. cap. CLI, col. 1200 B.

[6] ibid. cap. CL, col. 1200 A.

[7] ibid. cap. CLIII, col. 1200 C.

[8] Види Migne, gr. s. t. 79 „de malignis cogitationibus" cap. XXIII, col. 1228 AB. Овде сам Нил напомиње да је у свом делу „о молитви" он већ говорио о узроку зашто мисао о чулним стварима скрнави знање: τίς δὲ ἡ αἰτία τοῦ τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, χρονίζοντα διαφθείρειν τὴν γνῶσιν εἴρηται ἐν τοῖς περὶ προσευχῆς κεφαλαίοις.

[9] Упореди Apophthegmata Patrum (Migne, gr. s. t. 65, col. 306 ABC 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 и 8) и Nilus Sinaita (Migne, gr. s. t. 79, »περὶ προσευχῆς« cap. XIII, XIV, XVI, XVII, XIX, XX, LXXXIX, CXXI col. 1165—1169).
Спис „Apophthegmata Patrum" се односи на другу половину 5 в. (460 –500 г. г.) види W. Bousset: „Apophthegmata" Tübingen 1923 г. стр. 68.

„Bibiliotheca"[1] спомиње да је св. Нил написао спис »περὶ προσευχῆς«, који се састоји од 153 главе.

У последње време пак K. Heussi је мишљења да је спис „о молитви", у том облику у каквом га ми имамо, саставио каснији редактор, јер у Cod. Berol. 1487 s. 15 нема предговора, а у другим рукописима налази се различити број глава (наиме 150 и 166).[2] Али аргументација Heussi'a мало је убедљива, јер се разлике, које налазимо у рукописима, лако дају објаснити иницијативом преписивача, који је, руководећи се својим циљем, могао да запостави предговор и неке главе, а исто тако и да дода неке цитате из других места. Стога нам сумња Heussi'a у порекло предговора изгледа мало образложеном.[3]

Као доказ да је овај спис уживао велико поштовање још у старо време, служи спис монаха Палестинске лавре св. Саве — Антиоха (поч. VII в.) — πανδέκτης τῆς ἁγίας Γραφῆς, где се, као што је доказао Haidacher, налази много глава дословно преписаних из Ниловог дела „De oratione".[4]

3. Περὶ τῶν ὀκτὼ πνευμάτων τῆς πονηρίας[5]
(De octo spiritibus malitiae)

Овај трактат, који се састоји од 19 глава, намењен је г. главито монасима. Овде им Нил даје за духовни живот врло корисне савете и поуке, а своје мисли излаже у форми, која подсећа на књигу „Прича Соломонових". Служећи се згодним и врло очигледним упоређењима и антитезама, он расправља о главним пороцима, описује детаљно особине сваког засебно, указује на њихове штетне последице и даје мудре савете како и каквим срествима мора се с њима борити, стављајући насупрот сваком пороку одговарајућу му врлину. Он почиње свој трактат описивањем уздржљивости (ἐγκράτεια), хвалећи је као почетак добродетељног живота. Затим прелази на карактеристику 8 главних порока, са којима мора човек да води одлучну борбу. Пороци су ови:

[1] Види Photius Migne gr. s. t. 103 „Bibliotheca" cod. CCI, col. 672

[2] Види K. Heussi „Untersuchungen" стр. 119 прим. 6.

[3] Види Bardenhewer „Geschich, d. altkirch. Literatur Bd. IV, стр. 171.

[4] Види K. Heussi „Untsrsuchungen" стр, 119 прим. 6 и Haidacher „Nilusexzerpte im Pandektes des Antiochus"—Revue Benedictine XXII Nr. 2, 249,

[5] Migne, gr. s, t. 79 „De octo spirit. malit., col. 1146—1164;

1. Неумереност у јелу и пићу (γαστριμαργία, gula)[1]
2. Блуд (πορνεία, luxuria)[2]
3. Сребролубље (φιλαργυρία, avaritia)[3]
4. Гњев (ὀργή, iracundia)[4]
5. Жалост (λύπη, tristitia)[5]
6. Клонулост духа (ἀκηδία, acedia или desidia)[6]
7. Славољубље (κενοδοξία, vana gloria)[7]
8. Гордост (ὑπερηφανία, superbia)[8]

Ова осмострука схема главних порока широко је примењивана у најранијој аскетској књижевности[9] и била претечом учења о 7 главних грехова.[10] Али први по времену аскетски писац, у чијим се делима одређено и тачно излаже учење о осам порока, био је Евагрије Понтијски (умро је око 400 године).[11] Његова схема главних грехова унеколико се разликује од схеме св. Нила и Јована Касијана.[12] Наиме: код Евагрија λύπη стоји на четвртом месту, а ὀργή на петом, док код Нила и Јована Касијана обратно, на четвртом месту стоји ὀργή (iracundia), а на петом λύπη (tristitia).[13] Zöckler, који је у последње време питању о осмострукој схеми грехова посветио нарочито дело, сматра, да се Нилово дело о 8 порока тешко може одвојити од дела Евагрија Понтијског.[14] То мишљење имало би основа кад би творац осмоструке схеме био Евагрије, али појава ове схеме проузрокована је колективним стваралаштвом руко-

[1] Ibid, col. 1146—1148ABC; cap. 1, 2, 3;
[2] Ibid, col. 1148D—1152AB; cap. 4, 5, 6;
[3] Ibid, col. 1152B—1154AB, cap. 7, 8;
[4] Ibid, col. 1154C - 1156AB, cap. 9, 10;
[5] Ibid, col. 1156BC—1158ABC; cap. 11, 12;
[6] Ibid, col. 1158D—1160ABC; cap. 13, 14;
[7] Ibid, col. 1160D—1162AB; cap. 15, 16;
[8] Ibid, col. 1162CD—1164; cap. 17, 18, 19;

[9] Види Joannis Cassiani, Migne lat. s. t. 49, Collat V, cap. XVIII, col. 635AB, где се вели да је учење о осам главних грехова свуда примљено — „cunctorum absoluta sententia est";

[10] Види С. Заринъ, Аскетизмъ по прав. христ. ученију, т. 1, кн. 2 стр. 349, СПБ 1907;

[11] Види његово дело: „De octo vitiosis cogitationibus". Migne gr. s. t. 40, cap. I—IX, col. 1272—1276AB.

[12] Види Joan. Cass. Migne lat. ser. t. 49, Collatio V, cap. II, col. 611A.

[13] Скраћена Евагријева осмострука схема носи назив g l a t i a u s, а схема Нилова и Јована Касијана g l a i t a u s.

[14] Види Degenhart „Nilus Sinaita" str. 5;

водиоца мисирског монаштва, а Евагрију с једне стране, и нашем Нилу с друге, припада само литерарна обрада ове теорије.[1] Упоређујући дела Евагрија и Нила, ми видимо, да су код њих заједнички греси, који се расматрају, и исти број њихов, али све остало па чак и ред набрајања грехова код њих је различан.

То нам даје повода да се прикључимо мишљењу Degenhart-a, да Нилово дело „De octo spiritibus malitiae" не носи на себи јасних трагова зависности од дела Евагрија.[2]

4. Περὶ διαφορῶν πονηρῶν λογισμῶν[3]
(De diversis malignis cogitationibus)

Овај трактат, који се састоји од 27 глава, посвећен је детаљном расматрању ђаволских сплетака и оних срестава, којим се демони служе у борби с човеком. Аутор овде описује разне облике искушења и побуда на зло, који се темеље на трима основним љутским пороцима: сластољубљу, сребролубљу и славољубљу (1 глава).

До ситница описујући на које све начине развратне мисли овладавају човеком, аутор такође учи и на који начин и којим срествима се треба борити са разним искушењима.

Аутентичност овога дела до скоро није оспоравана стога, што се, по утврђеном мишљењу, на крају нашега трактата налази позивање аутора на дело „De oratione,"[4] које је, као што смо видели, написао Нил. Али у новије су време Degenhart и Heussi пронашли, да се неке главе дела „Capita practica ad Anatolium," које је написао Евагрије Понтијски, буквално поклапају са појединим местима нашега трактата.[5] Поменути научници, трудећи се да објасне сличности

[1] Види С. Зарин, „Аскетизм, т, 1, кн. 2, стр. 322;

[2] Види O. Bardenhewer, Gesch. der alrkirch. Liter., B. 4, § 52, 1924, стр .171 и Degenhart „Nilus Sinaita" str. 6;

[3] Migne gr. s. t. 79, „De diversis malig. cogitai., col. 1200D—1233.

[4] Наиме, на крају 23 главе аутор напомиње да је он већ у главама „о молитви" говорио о узроку због кога мисли о чулним стварима расплињују знање — τὶς δὲ ἡ αἰτία τοῦ τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων χρονίζοντα διαφθείρειν τὴν γνῶσιν εἴρηται ἐν τοῖς περὶ προσευχῆς κεφαλαίοις — De malig. cogit. Migne gr. s. t. 79, cap. XXIII, col. 1228 AB.

[5] Заједничка су места у Евагрија и Нила, као што су показали Degenhart и Heussi следећа:

ових места, долазе до потпуно различних закључака. К. Heussi мисли, да спорне главе припадају Евагрију, а дело „De malignis cogitationibus" сматра „секундарним и сасвим сумњивим."[1] Ово мишљење на први поглед изгледа потпуно логично, пошто је Евагрије старији од Нила, то их, сигурно, он није могао позајмити од последњега, и зато сличне главе у трактату Ниловом припадају Евагрију. Но после детаљнога испитивања текста Ниловог трактата ми се придружујемо закључку, изреченом раније од Degenhart'a,[2] да су сва наведена слична места у трактату Ниловом органски везана са текстом дела и не могу, насупрот тврђењу К. Heussi'a,[3] бити избачена из текста, а да не наруше његово јединство, — док се код Евагрија Понтијскога та иста места, која се јављају у контексту као непотребни уметци, слободно могу испустити.

То се нарочито примећује при тумачењу онога одломка,[4] који се ослања на дело περὶ προσευχῆς. У Евагријевом тексту то је место неразумљиво, јер Евагрије нема сличног дела, док је у Ниловом трактату оно умесно, пошто има директан однос са, нама већ познатим, Ниловим делом „De oratione." Сличност појединих места у делима Нила и Евагрија Degenhart објашњава каснијом интерполацијом. Наиме, када су на 5 Вас. Сабору (553 г.) нека дела Евагрија Понтика била осуђена, његови поштоваоци, да би сачували неђена Евагријева дела, почели су издавати последња под славним именом Нила. А доцнији преписивачи помешали су поједина места ових двају писаца.

Тим се и може објаснити налажење одломака у делима Евагријевим узетих из Нилових дела.[5]

I од οὐκ ἂν ἀπόθοιτο... до ἐν πᾶσι Χριστός
II од φύσιν μὲν λογικήν... до τοῦ ὄρους Σινᾶ
III од οἱ ἀκάρθατοι λογισμοί... до κεφαλαίοις

	Нил:	Евагрије:
	Migne. gr. s. t. 79;	Migne. gr. s. t. 40;
I	col. 1201 D — 1204 ABC;	col. 1236 C — 1237 B;
II	col. 1221 A — 1221 B;	col. 1241 D — 1243 A;
III	col. 1225 D — 1228 B;	col. 1237 B — 1237 D;

Види Degenhart „Nilus Sinaita" стр. 175 и К. Heussi „Untersuchungen" стр. 164.

[1] Види Heussi „Untersuchungen" str. 163—166.

[2] Види Degenhart „Nilus Sinaita" стр. 175 и његово „Neue Beiträge zur Nilusforschung" s. 13.

[3] K. Heussi „Untersuchungen" s. 164.

[4] Migne, Evagrius P. gr. s. t. 40, col. 1237 B — 1237 D.

[5] Degenhart „Nilus Sinaita" s. 176.

5. Λόγος εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου τὸ φάσκον: »Νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω ὁμοίως καὶ πήραν, καὶ ὁ μὴ ἔχων πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν«.

(Sermo in effatum illud Evangelii, quod dicit: „Nunc, qui habet sacculum, tollat, similiter, et peram, et qui non habet, vendat pallium suum, et emat gladium)[1]

Ово је дело, које се састоји из 10 глава, посвећено дубоко алегоријском објашњењу јеванђелскога текста: „Који има кесу нека је узме, тако и торбу; а који нема нека прода хаљину своју и купи нож" (Лук. 22, 36). — Под одеждом Нил подразумева врлину, а пре свега кротост и смирење, а под ножем (мачем) занимање и упражњавање у речи Божјој, која је моћно оружје у борби са непријатељима вере Христове. Degenhart ставља постанак овог дела у време, које је претходило Нилову пострижењу у монаштво, јер се у самом делу нигде не говори ни о монаштву, ни о монасима.[2]

II СПИСИ О МОНАШКОМ ЖИВОТУ

1 Διηγήματα εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐν ὄρει Σινᾶ μοναχῶν καὶ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν Θεοδούλου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ[3]

(Narrationes, quibus caedes monachorum montis Sinae et captivitas Theoduli eius filii describuntur)

Ово дело састоји се из седам прича (Narrationes). Оно се не исцрпљује причањем о погибији синајских монаха и одвођењу у ропство Ниловог сина Теодула. Ми у њему налазимо такође интересантне живе слике везане с описом монашког живота на Синају и детаљна расуђивања о Божанском Промислу. Дело „Narrationes" је за нас нарочито интересантно за то, што овде сам аутор у првом лицу прича историју свога живота. Прича се почиње описивањем момента, када је св. Нил, после напада варвара и губљења свога сина Теодула, дошао, оплакујући своју судбину, у синајски Фаран. Његово очајање и туга обратили су овде на себе пажњу неких (τινες) аскета, који су, желећи утешити старца, почели сажаљиво питати о узроцима његова очајања. Као одговор на њихова запиткивања, старац им излаже историју свога живота. Из ње ми дознајемо, како

[1] Види Migne gr, s. t. 79 „Sermo," col. 1264 B — 1285.
[2] Види Degenhart „Nilus Sinaita" *s.* 8.
[3] Migne, gr. s. t. 79. „Narrationes" col. 589 A — 693.

је он гоњен неодољивом тежњом за аскетским животом, оставио, с пристанком своје жене, срећан супружански живот и са старијим сином, Теодулом, отишао на Синај, „одушевљен мишљу о тишини и усамљеном подвижничком животу". Овде је он проживео, „наслађујући се великом тишином", дуго времена. Али после тога, њихова обитељ била је нападнута од варвара, који су одвели са собом, заједно са другим монасима, и његовог вољеног сина. Незнајући ништа о његовој судбини, старац, под притиском силне очинске љубави, подлеже дубокоме очајању, претпостављајући тужне могућности о даљној судбини Теодула („Narrationes" I и II).

Затим, приповедач прелази, све у истој форми беседе са поменутим τινες, на опис живота варвара, који су извршили напад на синајске монахе. Они се претстављају као скитнице, који живе од лова и пљачке. Њихова се религија састоји у поштовању јутарње звезде (Луцифера), којој они приносе на жртву, у првом реду, лепе младиће добивене као плен. А ако таквих нема, онда се на жртву приноси бела камила, без икаквих недостатака. Жртвена се животиња постави на колена. После трократног обилажења око жртве, које је праћено певањем свечаних песама у част јутарње звезде, старешина церемоније задаје жртви први ударац, који је истовремено и знак за остале учеснике. Последњи одмах наваљују на жртву и мачевима је расеку на комаде. Очито и понекад у хиперболичној форми претставља се грамжљивост, с којом гомила насрће на жртвену животињу, желећи да задобије поједине њене делове. Даље, приповедач прелази на опис живота синајских монаха, сликајући њихов врли живот и велике аскетске подвиге („Narrationes" III)[1]. Затим детаљно прича о варварском нападу на Синај, о заробљавању Теодула, о његовом тешком удесу и, најзад, о његовом спасењу и повратку на Синај заједно са оцем („Narrationes" IV—VII)[2].

Ово је дело једини извор, у коме се налазе директни подаци о животу св. Нила. Традиционално описивање живота св. Нила темељи се, у главном, на „Narrationes". Аутентичност овога дела у старо доба није оспоравана. Али је у најновије време K. Heussi[3] покушао да одбаци аутобиографски значај

[1] Migne gr. s. t. 79, col, 612 B - - 625 C.

[2] ibid. col. 625 D—693 B. Детаљно излагање садржаја Narrationes III—VII налази се код нас напред, у опису живота св. Нила.

[3] Види његове радове: a) Рецензија на књигу Degenhart' a у „Theolog. Literaturzeitung" 1915 (Nr. 18/19) s. 402; b) Nilus der Asket und de-

„Narrationes", третирајући овај спис као дело написано у V столећу[1] од непознатог аутора под утицајем грчког романа.[2] Сличност „Narrationes" с грчким романима дало је повод K. Heussi-у да се „унеколико" скептички односи према историјској вредности ових прича.[3] Његово гледиште у многоме су склони да усвоје и O. Bardenhewer и P. Cayré, јер и они сматрају, да је назив Нила „С и н а ј с к и" нетачан.[4]

Аргументација K. Heussi-a, уперена у главном против рада F. Degenhart'a, подвргнута је од стране последњег детаљном расматрању.

Следећи принципу, по коме су народни романи поетски израз народних догађаја, Degenhart с правом примећује, да би се само у том случају могла напустити традиција, која признаје „Narrationes"-у историјску веродостојност, ако би нас изложени догађаји и дела те епохе по natura sua принуђавали на то.[5] Али Heussi не наводи, нити може навести, таквих доказа. Сличност Narrationes с грчким романима једино се објашњава подражавањем форми и стилу старих писаца које Нил, као што тврди J. Stiglmayr,[6] добро познаје". Спољашња сличност „Narrationes" с грчким романима не даје, ниуколико, права одрицању историчности саме приче и тражењу, насупрот многовековне традиције, уместо Нила некога новога, и непознатог аутора из V века.

Напослетку усуђујемо се да прикажемо и резултате својих пажљивих упоређења. Ми смо обратили пажњу на ту околност, да се у кратком Ниловом делу „Oratio in Albianum",[7] чију аутентичност нико не оспорава, налази неколико места врло сличних с местима у Narrations III. Ми имамо у виду приказивање живота

Überfall der Mönche am Sinai", оштампано у „Neue Jahrbücher für das klassische Ältertum 1916 (Nr. 37/38 3 Heft) s. 107 и с) опширна монографија „Untersuchungen zu Nilus dem Asketen" (Texte und Untersuchungen 42, 2). Leipzig 1917.

[1] Види K. Heussi „Untersuchungen" s. 155.

[2] K. Heussi, Hilus Asket und der Überfall der Mönche am Sinai" s. 113

[3] K. Heussi Unteruchungen, str. 131—140.

[4] Види Bardenhewer: Gesch. der altkirch. Lit. 4 Band, § 52, s. 163 164 и P. Cayré, Precis de Patrologie t. 1. Paris 1927 s. 495—496.

[5] Види F. Degenhart, Beiträge zur Nilusforschung 1918, s. 19.

[6] J. Stiglmayer, Der Asketiker Nilus Sin. und die antiken Schriftsteller у „Zeitsch. für kat. Theol. III, 1915, s. 576.

[7] Види о њему ниже.

синајских монаха у „Narrationes“[1] и описивање подвига Албијанових у „Oratio in Albianum“.[2] У обадва дела има сличности, а то су: старање о души, везано с потцењивањем свега земаљскога,[3] стално уздизање „горњој мудрости“ и подражавање „анђелском животу“. И синајски пустињици и монах Албијан, задовољавају се малим и приближују се тиме анђелском животу, јер је „немање никаквих потреба особина само бестелесних бића“.[4]

И синајски монаси и Албијан тежили су „угодити Богу“[5] а о телу су се бринули само толико, колико је то неопходно за одржавање телесног живота.[6] И у „Narrationes“ и у „Oratio in Albianum“ налази се указивање на то, да монаси нису знали за „царске монете“.[7] Како наведене заједничке црте, тако и општа сличност у стилу и садржају тих двају дела („Oratio in Albianum“ и „Narrationes“ III) дају нам право да закључимо, да је аутор „Narrationes“ наш Нил, јер оба дела припадају перу истог аутора, а аутентичност „Oratio in Albianum“ до сада није оспоравана.

2. Εἰς Ἀλβιανὸν Λόγος[8]
(Oratio in Albianum)

Ово је дело мала, но дивно састављена похвална реч монаху Албијану, чији врли живот аутор ставља монасима као пример подражавања. Сматрајући корисним приповедање о животу и делима прослављених подвижника, Нил у свежим и живим бојама слика живот смерног подвижника Албијана у нади, да ће „бар неки заволети његове врлине и осетити у себи љубав према њима“, јер се „душа човечја“, по некој природној тежњи, предаје прекрасноме“.[9] И, стварно, лако и интересантно се читају живи описи подвига Албијанових, који нас уче „анђелском животу.“ (Наставиће се)

Викентије Фрадински,
асистент Беогр. Универзитета

---

[1] Migne gr. s. t. 79, col. 613C—625A.
[2] ibid, col. 696A—712A.
[3] Nar. III, col 616C—617A и „Oratio in Albianum“ col. 705A.
[4] Nar. III, col. 617B и „Oratio in Albiannm“, col. 705A.
[5] Nar. III, Migne, gr. s. t. 79, col. 620C и „Oratio in Alb.“ 705A.
[6] Nar III, col. 617A и „Oratio“ col. 705A.
[7] Narationes III, col. 617C и „Oratio“ col. 708C.
[8] Migne, gr. s. t, 79, col. 696—712A.
[9] ibid, col. 697C.